

Klem tussen oorlog in de Colombiaanse jungle en de spotlights van La Habana

Naar aanleiding van: Dirk Kruijt, 'De Colombiaanse vredesonderhandelingen: lessen uit de regio', in: *Internationale Spectator*, december 2012, blz. 597-602.

De Colombiaanse regering en de FARC zitten om de tafel voor vredesbesprekingen.

Maar de dialoog wordt bemoeilijkt door een regering die weinig speelruimte heeft en

een guerrillabeweging die geen concessies wil doen. Het einde van een van de langstlo-

pende conflicten in de wereld lijkt dan ook nog ver weg.

Hoogleraar Dirk Kruijt plaatste het huidige vredesproces in Colombia recentelijk in een historische en regionale context.¹ Hij besprak daarbij ook kort de eerste fase van de vredesonderhandelingen, maar waagde zich niet aan een analyse van de haalbaarheid van het huidige proces. Het is vanzelfsprekend lastig in zo'n vroeg stadium uitspraken te doen over onderhandelingen die waarschijnlijk zeer lang gaan duren en een onzeker verloop hebben.

Toch valt er nu² al meer te vertellen over de huidige vredesdialoog en de kans van slagen. Daarbij zijn drie thema's van belang. Ten *eerste*, de concessies die de guerrillabeweging FARC (*Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia*) en de Colombiaanse regering kunnen en willen doen om tot elkaar te komen. Ten *tweede*, het karakter en de beweegredenen van de guerrillabeweging. En, ten *derde*, de invloed van de militaire strijd tussen beide partijen, die in ieder geval in deze fase van de onderhandelingen gewoon doorgaat.

Het politieke dilemma van geven en nemen

Het eerste thema betreft de mogelijkheden die beide partijen hebben om concessies te kunnen doen, zonder daarbij hun achterban voor het hoofd te stoten. Hoever kunnen beide partijen gaan om het proces in leven te houden en vooruit te helpen? Kruijt meldde dat het mislukken van

het vredesproces de herverkiezing van president Santos in gevaar zou kunnen brengen. Het omgekeerde geldt natuurlijk ook: vrede met de FARC zou Santos meer krediet geven, zijn ideologische breuk met partijgenoot en voormalig president Álvaro Uribe rechtvaardigen en tegelijkertijd de weg openen voor vredesbesprekingen met de ELN (*Ejército de Liberación Nacional*) en andere groeperingen. Hij zou zelfs de Nobelprijs voor de Vrede kunnen winnen als er na bijna vijftig jaar een einde komt aan een van de langstlopende conflicten in de wereld.

Maar over hoeveel politiek wisselgeld beschikt president Santos eigenlijk? De politieke risico's zijn zeer groot. Veel Colombianen steunen de harde *cero tolerancia*-lijn van oud-president Alvaro Uribe, die bovendien geen kans onbenut laat om zijn partijgenoot en opvolger Santos dwars te zitten. Die lijn is vergelijkbaar met die van de Spaanse regeringen van Aznar en Rajoy met betrekking tot de ETA (*Euskadi Ta Askatasuna*): niet onderhandelen met terroristen. Vanzelfsprekend is een dergelijke houding in Colombia populair bij de duizenden slachtoffers en nabestaanden, die bovendien verontwaardigd zijn over het feit dat zij niet vertegenwoordigd zijn in het huidige vredesproces.

Deze politieke druk is zeer groot en betekent dat elke poging van de FARC tot chantage of een bevooroordeelde herintegratie in de Colombiaanse

Jorrit Kamminga is Visiting Fellow bij Instituut Clingendael. Hij is tevens promovendus aan de Universiteit van Valencia en werkt momenteel in Medellín, Colombia, waar hij samen met de gemeente onderzoek doet naar sociale en culturele activiteiten van jongeren in de probleemwijken van deze stad.

maatschappij breed uitgemeten zal worden door onder andere de pers, slachtoffers en de vele aanhangers van Uribe. In het algemeen steunen de Colombianen het vredesproces, maar zijn ze bang voor het zoveelste *engaño* (bedrog) en voor de verborgen agenda van de FARC.³ Dit wantrouwen wordt nog versterkt door het feit dat de vredesbesprekingen volledig afgeschermd worden van mogelijke invloed van burgers, slachtofferorganisaties en de civiele maatschappij.

Voor de FARC valt er weinig te verliezen. Het sympathieverlies waar Kruijt over spreekt, speelt eigenlijk geen rol. Net zoals de ETA heeft ook de FARC de meeste sympathie verloren. De plattelandsgemeenschappen zijn geen achterban meer, maar juist slachtoffer van het aanhoudende geweld. Colombia is de weg van economische groei en vooruitgang ingeslagen,⁴ en daar passen de marxistisch-leninistische idealen die aanleiding gaven tot de oprichting van de FARC niet meer bij.

Bovendien wil de Colombiaanse maatschappij het hoofdstuk van geweld, dat het land zo lang in de greep heeft gehouden, eindelijk afsluiten. De FARC is verworpen tot een anachronisme, een beweging die niet meer bij de huidige tijd past. Armoede en sociale ongelijkheid zijn steeds meer in de steden te vinden, waar maandelijks duizenden migranten naar toe trekken. Het is niet langer het exclusieve domein van de revolutionaire strijd op het platteland, waaruit de FARC is ontstaan. De Colombianen hebben nu meer behoefte aan een regering die de structurele economische groei door kan zetten om de ongelijkheid en onveiligheid in de steden weg te nemen. Die vooruitgang moet deze keer zonder geweld tot stand komen. Colombia wil eindelijk af van het stigma van gewelddadige *narco-estado* en aanhoudende burgeroorlog.⁵ Maar daarvoor zijn concessies nodig die de Colombiaanse samenleving moeilijk zal accepteren en die de regering mogelijk in een politiek onhoudbare positie dwingen. De FARC moet namelijk voldoende garen spinnen bij het vredesproces, wat betekent dat tot op zekere hoogte het geweld van de afgelopen vijftig jaar beloond zal worden.

De economische beweegredenen van de guerrilla

Het tweede thema betreft het huidige karakter en de beweegredenen van de FARC. Zonder de ideologische wortels van de strijd voor de Colombiaanse boeren en plattelandsgemeenschap, is de FARC verworpen tot een criminele

organisatie die de oorlogseconomie niet meer als middel maar vooral als doel ziet. De guerrillabeweging is een klassiek voorbeeld geworden van een partij die in een burgeroorlog de *grievances* (zaken die met identiteit te maken hebben, pijnlijke voorvallen uit het verleden en het gevoel achtergesteld te worden) voor *greed* (economisch gewin) heeft ingeruild.⁶ Dat betekent dat het bieden van politieke mogelijkheden aan de FARC, bijvoorbeeld in de vorm van het oprichten van een legitieme politieke partij (zoals *Bildu* in Spanje), weinig gewicht in de schaal zal leggen.

Drugshandel is een belangrijke inkomstenbron. Jaarlijks levert dat de FARC tussen de 387 en 464 miljoen euro op.⁷ Volgens de Colombiaanse minister van Defensie loopt dat zelfs in de miljarden.⁸ Daarnaast wordt er (indirect) geld verdiend met (illegale) mijnbouw, vooral goud, en afpersing in de vorm van een *gramaje*, een 'revolutionaire belasting' van tien procent die in de door de FARC gecontroleerde gebieden geheven wordt in ruil voor 'bescherming'. Het is niet voor niets dat de FARC momenteel vooral nog sterk is in de departementen Cauca en Chocó. Die gebieden liggen aan de Stille Oceaan en geven toegang tot de belangrijke smokkelroutes van wapens, cannabis en cocaïne.⁹

De economische motieven van de FARC leggen direct al een zware hypotheek op het vredesproces. Het betekent dat een bepaald deel van de guerrillastrijders geen behoefte zal hebben aan vrede. Bij eerdere demobilisaties is gebleken dat tussen de tien en vijftien procent van de gedemobiliseerde strijders vervolgens in de misdaad bleef steken.¹⁰ Een herintegratieprogramma van de Colombiaanse regering, zelfs als hieraan direct werkgelegenheid wordt verbonden, weegt niet op tegen de inkomsten uit de handel in illegaal goud en cocaïne. Het biedt ook geen alternatief voor prestige en groepsgevoel die bij de FARC heersen.

Bovendien houden twee van de vijf hoofdthema's¹¹ van de onderhandelingen (drugshandel en plattelandsontwikkeling) direct verband met de inkomsten van de guerrillabeweging. Zonder invloed op land en grondstoffen, en zonder drugsinkomsten kan de FARC opdoeken. Het is de kip met de gouden eieren. Dat betekent dat onderhandelingen op die punten bijna onmogelijk zijn en dat de vereiste concessies pijnlijk zullen zijn voor de Colombiaanse regering (bijvoorbeeld de FARC een aantal (kleine) gebieden geven waar de gedemobiliseerde guerrilla 'een soort boerencoö-

De Farc is een anachronisme, een beweging die niet meer past bij deze tijd

De Colombiaanse marine en kustwacht tijdens een operatie in juni 2012 om drugs te onderscheppen voor de Pacifische kust van het land. De FARC verdient jaarlijks tussen de 387 en 464 miljoen euro aan drugshandel.

Foto U.S. Navy

peraties¹² en andere plattelandsprojecten op zou kunnen zetten).

De invloed van de oorlog

Het derde thema betreft de aanhoudende strijd. Het Colombiaanse vredesproces heeft een bijzonder karakter. Normaal gesproken 'zwijgen de kanonnen' (tijdelijk) zolang vredesonderhandelingen kans van slagen hebben of partijen hun betrokkenheid willen tonen. Het staakt-het-vuren van de ETA en ook de IRA (*Irish Republican Army*) zijn hier voorbeelden van. In Colombia gaat de oorlog volop door, ondanks het feit dat de FARC bereidheid toonde tot een 'Kerstmis-bestand', wat niet door de regering geaccepteerd of beantwoord werd.¹³ De Colombiaanse overheid wil laten zien dat ze geleerd heeft van het door Kruijnt genoemde Caguán-vredesproces onder president Pastrana (1999-2002), waarbij de FARC zowel een adempauze als een gedemilitariseerde zone werd gegund. Dergelijke compromissen zijn politiek gezien niet langer haalbaar, wat de mogelijkheid tot concessies en daardoor ook de kans van slagen van de onderhandelingen behoorlijk beperkt.

Het is mogelijk dat een bilateraal staakt-het-vuren de komende maanden wordt aangekondigd als onderdeel van het vredesproces, maar de kans daarop is gering, vooral vanwege de moeilijkheid om een dergelijk bestand te verifiëren.¹⁴ In de tussentijd worden er bijna dagelijks Colombiaanse politieagenten en soldaten door de FARC gedood en verliest de guerrillabeweging meer van haar toch al dalend aantal strijders. De balans van die hevige strijd zal de komende maanden invloed gaan uitoefenen op de richting en de kans van slagen van de vredesonderhandelingen.

Gezien de zwakkere positie van de FARC op dit moment zijn er twee tegenovergestelde uitkomsten mogelijk. Aan de ene kant kan de FARC militair gedwongen worden de vrede te tekenen, ongeacht de vraag hoe gunstig of ongunstig de voorwaarden zullen zijn. Aan de andere kant kan de FARC zó in het nauw gedreven worden, dat ze de vredesonderhandelingen stopzet. Hoe zwakker de guerrillabeweging wordt tijdens de onderhandelingen, des te minder ze uit het vredesproces zal kunnen slepen. De resultaten van de voortgaande strijd zullen in ieder geval een be-

langrijke invloed hebben op de houding van de FARC.

Terwijl de overheidsdelegatie zich redelijk bescheiden en constructief opstelde, positioneerde de FARC zich vanaf het begin van de vredesonderhandelingen als het voornaamste slachtoffer van het conflict. De eerste persconferenties gaven de FARC een podium en tegelijkertijd een publieke metamorfose: van ouderwetse, teruggedrongen rebellenbeweging in de uithoeken van de jungle werd ze een politieke organisatie in de spotlights van de internationale media in Oslo en La Habana. Het is de houding van de FARC voorlopig niet ten goede gekomen. De wijze waarop de FARC zich in Oslo en later in La Habana aan de nationale en internationale media presenteerde, heeft veel aanvankelijk optimistische Colombianen meteen weer sceptisch gestemd.

Conclusie

Afgaand op de drie hier beschreven thema's, lijken de barrières op het pad van de vredesdialogo moeilijk te overwinnen. De regering kan politiek

gezien weinig concessies doen, terwijl de FARC geen concessies wil doen, vooral vanwege de economische belangen die nauw verweven zijn met hun huidige positie. Zolang die *status quo* heerst, bestaat er een bizarre situatie waarin de FARC-delegatie in Cuba onder aandacht van de internationale media haar slachtofferrol benadrukt, terwijl ruim tweeduizend kilometer verderop er bijna dagelijks slachtoffers vallen, waaronder burgers, soldaten en politieagenten. Die oorlog kan zelfs heviger worden, omdat beide partijen gedurende het proces willen laten zien dat ze aan de winnende hand zijn.

En er zitten meer adders onder het gras, zoals de controverse over resterende gijzelaars en vermisten,¹⁵ en mogelijke onenigheid binnen de FARC, bijvoorbeeld in de vorm van een afsplitsing van het *Bloque Sur*¹⁶ – talloze factoren die voor onzekerheid en instabiliteit zorgen en het vredesproces verder onder druk zullen zetten. Natuurlijk is het gemakkelijk om pessimistisch te zijn bij onderhandelingen als een conflict al vijf decennia stand houdt, maar de uitgangspositie aan het begin van het proces stemt uiterst somber.

Colombia wil af van het stigma van gewelddadige narco-estado

Noten

- 1 Dirk Kruijt, 'De Colombiaanse vredesonderhandelingen: lessen uit de regio', in: *Internationale Spectator*, december 2012, , blz. 597-602.
- 2 Dit artikel is geschreven in november en begin december 2012.
- 3 'El 77% de los colombianos aprueba inicio de diálogos de paz', in: *Semana*, 11 september 2012.
- 4 Vanaf het jaar 2000 groeit de Colombiaanse economie gestaag, met een maximale groei in 2006 en 2007 van bijna 7%. Ook onder de huidige economische crisis houdt Colombia positieve groeicijfers. Zo groeide de Colombiaanse economie volgens het *Departamento Administrativo Nacional de Estadísticas* (DANE) in het tweede semester van 2012 met 4,9%.
- 5 De icoon van dit negatieve imago is Pablo Escobar, de in 1993 vermoorde leider van het Medellín-kartel. Het is ironisch dat een televisieserie over zijn leven, *'Escobar, el patrón del mal'*, recentelijk enorm populair was in Colombia, ondanks de logische kritiek dat die serie juist de stigma's van geweld, drugs en misdaad versterkt.
- 6 Zie bijv. Paul Collier, 'Doing Well Out of War', in: Mats Berdal & David Malone (red.): *Greed and Grievance: Economic Agendas in Civil Wars*, Lynne Rienner Publishers, 2000; of Paul Collier & Anke Hoefler, 'Greed and Grievance in Civil War', in: *Oxford Economic Papers*, New Series, Vol. 56, No. 4, oktober 2004, blz. 563-595.

- 7 Stephanie Hanson, 'FARC, ELN: Colombia's Left-Wing Guerrillas', Backgrounder, *Council on Foreign Relations* (19 augustus 2009).
- 8 Daniel Rivera Marín, 'Gran reto del proceso de paz: tener un buen proyecto de reinserción', in: *El Colombiano*, 29 oktober 2012, blz. 5.
- 9 'La calculadora de las FARC', In: *El Colombiano*, 14 november 2012, blz. 19.
- 10 Rivera Marín, a.w. noot 8, blz. 5.
- 11 Zoals Kruijt al aangaf zijn de andere drie thema's: politieke participatie, demobilisering en de slachtoffers van het conflict.
- 12 Socioloog Alfredo Molano, geciteerd in: Daniel Rivera Marín, 'En El Laguito cubano, Gobierno y Farc sacan sus cartas', in: *El Colombiano*, 4 november 2012, blz. 4, 5.
- 13 'Presidente Santos dice que la paz que busca 'no es a cualquier precio'', in: *El Tiempo*, 15 november 2012.
- 14 Minister van Defensie Juan Carlos Pinzón, geciteerd in: Juan Carlos Monroy & Carlos Alberto Giraldo, 'Santos informa detalles de diálogos a los gobernadores', in: *El Colombiano*, 21 november 2012, blz. 4.
- 15 Zie 'Secuestrados, en vilo por contradicción de Farc', in: *El Tiempo*, 3 december 2012; en Daniel Rivera Marín, 'Liberación de chinos deja en duda palabras de Farc', in: *El Colombiano*, 23 november 2012, blz. 4.
- 16 Rivera Marín, a.w. noot 15, blz. 4.